

Crònica pirinenca amb tres poemes

- 23 de setembre del 2019 a les 20.00 h
- Llibreria La Puça, carrer La Llacuna 2, Andorra la Vella

Josep Carles Laínez

Lingüista, escriptor i teòleg

▲ Currículum

Josep Carles Laínez (València, 1970) és un escriptor valencià, amb pregons lligams al Principat d'Andorra, país on visqué durant la seva infantesa. És autor d'una àmplia obra literària i de recerca, per a la qual ha fet servir, cronològicament, diverses llengües hispàniques lligades a la seves arrels familiars i sentimentals. En l'àmbit acadèmic, és llicenciat amb grau en Filologia Catalana i en Filologia Hispànica, i és diplomad en Llenguatges Audiovisuals, per la Universitat de València. Ha realitzat estudis de Teologia en diversos centres de prestigi.

Ha estat professor visitant a la Universidad Nacional Autónoma de México. Ha impartit cursos i conferències sobre literatures de llengües minoritzades a la Hofstra University de Nova York, a la Universidad de Puerto Rico, a la Universitat de Komazawa de Tòquio, a l'UCE i universitats d'Espanya.

Ha publicat nombrosos llibres originals en diverses llengües i desenvolupa una àmplia tasca de creació artística i literària.

Des del 1989 fins al 1999, va realitzar una gran producció en llengua aragonesa, obtenint diversos guardons: "Onso d'Oro" de poesia de l'Ajuntament d'Echo, accésit del Premi "Ana Abarca de Bolea", també de poesia, en dues ocasions, pels poemaris *Peruigilium Veneris* (La vigília de les festes de Venus, 1992) i *Bel diya* (Algún dia, 1998), i accésit del Premi Internacional de Novel·la Curta per *A besita de l'ánchel* (La visita de l'àngel, 1993). I també el poemari *En o gudrón espigol xuto* (A l'asfalt, espigol sec, 1991). Va col·laborar en revistes com ara *Ruxiada* (Terol, de la que va ser cofundador), *Fuellas* (Osca), *L'Albada* (La Almúnia de Doña Godina), *Rechitos* (València) amb poemes i traduccions a l'aragonès. És membre de ple dret del Consello d'a Fabla Aragonesa.

En llengua asturiana, dugué a terme fins al 2010 una intensa labor de creació literària, tot obtenint en dues ocasions el Premi de Teatre de l'Academia de la Llingua Asturiana, editant dos poemaris i traduint a l'asturià obres de diversos escriptors. Va ser col·laborador del setmanari en asturià *Les Noticias*.

També ha escrit en les seves dues llengües familiars, valencià i castellà, poemaris, novel·les, prosa, teatre, assaig i traducció. *Anxia*, la seva poesia completa en valencià va obtenir el premi Roís de Corella dels Premis Ciutat de València (2000).

Ha estat cap de redacció de la revista trimestral *Debats* i és columnista en diversos diaris com *El Periòdic d'Andorra* i *Ara Andorra*. Així mateix col·labora sovint a la premsa valenciana: *Levante-EMV*, *L'Avanç*, *Saó...*

A la península Ibèrica, les arrels de gairebé qualsevol dada cal cercar-les, sempre, als Pirineus, o, si més no, en alguna serralada muntanyosa. Allà, de les cimaledes més netes, dels pics més punxeguts, de les valls de fronda i verdor, brolla un origen com una deu irresistible. Des del límit on el nord i el sud d'un territori tracen la silueta d'una frontissa, sempre he mirat cap al septentrió de totes les sendes tractant d'entreveure què hi havia de mi mateix, allí amagat. Era un moviment, una volença, un neguit... Exiliat d'una Thule a escala petita, descobreixo, després de travessada la ratlla del mig segle, una certesa: m'he passat la vida ataüllant el nord. En qualsevol turó del meu poble, observava, amb l'esguard despert i l'oïda inèdita, els remors de la infància i d'un temps que anava molt més enrere, no viscut, però l'essència del qual sentia fluir. Dos espais de la línia que uneix l'Atlàntic amb el Mediterrani vertebraven bona part de la meua producció literària: l'Alt Aragó i el Principat d'Andorra. Al primer l'incumbeix aquell passat que va més enllà de la vida individual; el segon fou lloc de residència, i ara m'hi trobo unit per vincles d'intensitat variable. Quina relació concreta hi ha entre tots dos territoris? Escassa, tret del fet de compartir un espai geogràfic, unes condicions meteorològiques, unes tradicions provinents de temps antic, i potser haver parlat una idèntica llengua preromana... Ben mirat no és poc, però tot pertany a allò arbitrari o al que no deixa de considerar-se una curiositat.

Simbòlicament, per a mi, valencià de la perifèria, i en la perifèria de qualsevol altra perifèria, l'Alt Aragó era la pàtria de la llengua materna, esgrunada en parles de les quals la meua retenia algun derelict del naufragi; i Andorra, de la seva banda, era la terra promesa, situada al nord també, país d'altres muntanyes sempre lliure i, per tant, símbol d'una cultura que es descompon soterrant-se en planes i deltes d'Occitània, o arraconada contra l'oceà i la mar. Una cultura immensa, mil·lenària... i ja poc orgullosa. Als 12 anys, vaig ser conscient que hi havia una llengua de la gran pàtria, i, poc després, que n'existia una altra, en vies de dilució, no d'extinció, relativa a la meua terra més íntima; per últim, com una habitud estranya, la del poder, la internacional... Des dels 17 anys, convisc amb totes tres, encara que la meua normalitat és anormalitat per a la majoria dels meus compatriotes, conterrànies o col·legues. Aquesta dispersió ha acabat sent una marca de caràcter, i em traïria si renunciés a alguna.

El primer escrit amb voluntat literària l'escriguí en castellà el 1979; en català, el 1984; en aragonès, el 1989. El desig era sempre anar a l'encalç de la puresa idiomàtica, assolir el grau màxim de correcció, perseguir una prosa o poesia distanciades del llenguatge prosaic; més tard, se m'imposaria, com un missatge revelat, que l'escriptura prístina, la més a redós dels centres decisius, era la dialectal: escriure en allò intraduïble a cap altra llengua. Som mortals com l'idioma —els idiomes— que parlem. L'idiòlecte serà l'únic conducte a través del quals traspassar-nos o arraconar-nos en un nínxol cultural previ al definitiu. No debades, els meus últims poemes no van ser escrits en aragonès comú, sinó en el dialecte aragonès residual (castellanoaragonès o, popularment, i cada volta dit amb més consciència identitària, *xurro*) de la meua comarca, l'Alt Palància, la meua veritable *llengua* materna.

Quan preparava l'edició en espanyol de diversos poemes en aragonès i castellanoaragonès em va ocórrer una cosa molt curiosa: em resultava prou difícil acomodar —los—hi: no sabia quines paraules usar, ni les expressions adequades, ni la correcció lingüística del resultat. La poesia no admet traduccions, és ben sabut, i això que entre llengües romàniques encara resulta factible un lleuger equilibri... Doncs, en aquests poemes meus hi havia una barrera. Cada paraula em

fornia una sèrie de connotacions irremissiblement perdudes en el pas al castellà, fins al punt que no m'hi reconeixia. En aquest sentit, qualsevol versió -malgrat la seva autoria- és inútil, i al capdavant sembla els subtítols d'un film.

Després de publicar el 1998 *Bel diya*, i uns poemes —i una prosa lírica— l'any 2000, no he tornat a reprendre l'escriptura en aragonès comú, llevat d'algunes entrades del meu diari, i de tres petits contes en el meu dialecte. Jo no sé si els idiomes desapareixen de nosaltres igual com les persones, almenys pel que fa a l'escriptura literària. Potser també s'esvaeixen els gèneres: la poesia amb empena s'acomia de nosaltres a la fi de la joventut, i d'altres, com la narrativa i el teatre, comporten obligacions i tràfecs que una ment criada en la lírica difícilment acceptarà com a propis (a banda, és clar, que el teatre és bastant més que un *gènere*).

Quan deixa de brollar aquella deu que pensàvem —bona o dolenta— eterna, ens silenciem, i tret de notes, d'articles de circumstàncies o del diari personal, la nostra contribució pertany a una època impossible ja d'atènyer. Jo continuo fent-me el luxemburguès o l'helvètic quant a l'ús de diverses llengües en la meua vida diària, amb total normalitat, com va ser des de sempre amb les tres de casa, del poble, del barri, del país... Després s'hi afegiren d'altres per circumstàncies sentimentals, amoroses, professionals -l'asturià, l'italià; el portuguès; el francès-... Per què hauria de renunciar-hi? Jo escric *rocha* ("costera", en castellanoaragonès de l'Alt Palància) i no hi haurà mai una cosa més íntima per a mi, i aquesta sensació és intransmissible: poc m'importarà el lector, si l'escriptura la cerco per la mera experiència. Ara bé, escric les valencianes *desfici* o *poal*, i les connotacions continuen manant com un aiguaneix imparable, i ningú no sabrà de les revolucions del meu cap en llegir-les en context. També quan faig servir l'expressió *achantar la muy* —que em pertany gràcies al meu pare, d'adolescència i joventut al Madrid dels anys 50— estic arribant a una cosa molt pregona. I donaria exemples pareguts amb les suara esmentades. Una llengua no és una eina de treball, sinó un element de l'ànima sensible. Com podríem renunciar-hi?

Per desgràcia, els vincles entre territoris pròxims i que comparteixen diasistema i un substrat cultural i lingüístic, no són normals. Allò *glocal* -terme, cada volta, més *démodé*- no ha significat aixecar els idiomes minoritzats a exportadors de cultura, o equiparar petits països amb estats de desenes de milions de persones. Fins i tot entre nosaltres, excepte si estem força conscienciats, la normalitat literària, editorial o de qualsevol altra mena no la dictem nosaltres ni tan sols de portes cap a dintre, i renunciem a gestionar les pròpies vides, i romandre aliens a les imposicions d'un sistema que, com tots els sistemes, malda per controlar-ho tot. I la independència es paga amb el silenci (si no amb formes més expeditives). Ho deixo ací. Fet i fet, només parlava de llengües i de literatura.

L'any 2019, l'editorial Lastura publicà, en edició bilingüe (aragonès/espanyol), una antologia de la meua obra poètica en aragonès, amb traducció meua i un estudi introductor de Rosa María Rodríguez Magda. Li vaig posar de títol *Algún día*, justament el del meu darrer llibre en aragonès: *Bel diya* ([Algun día], 1998). Hi recollia una selecció dels poemaris *En o gudrón espígol xuto* ([A l'asfalt espígol sec], 1991), *Fosal de brempas* ([Fossal d'ombres], 1992), *Peruigillum Veneris* (1992), *Bel diya* (1998) i *Del tiempo enrunau* ([Del temps enrunat], 2000). El tom el cloïa una llarga nota, més sentimental que literàriament necessària, amb el relat de com vaig conèixer l'aragonès i de quina manera vaig incorporar-me al seu món intel·lectual.

L'antologia *Algún dia. Obra poética en aragonés (1989-2000)* es va presentar a la llibreria La Puça d'Andorra la Vella, el 23 de setembre de 2019, en un acte organitzat per la Societat Andorrana de Ciències (SAC), de la qual faig part, i va unir els dos pols geogràfics tan íntims: l'aragonès i l'andorrà. A banda d'Anna Riberaygua i Pere-Miquel Fonolleda, els meus amfitrions, vaig tenir l'honor que m'hi acompanyessin Àngels Mach, presidenta de la SAC, i l'escriptor Manel Gibert, qui va parlar de la meua poesia d'una manera que no m'estaré mai d'agrair-li. He seleccionat tres poemes del llibre *Bel diya* [Algún dia] com a mostra de la meua producció lírica en aragonès. Pertanyen a la fi de la joventut. Amb ells deixí d'escriure poesia en aquest idioma. A l'hora de redactar-ne la versió catalana, he procurat ser fidel a l'original, encara que ja se sap allò del *traditore*...

DESAMOR

Després de penjar el telèfon
(paraules, síl·labes, sons)
m'he dirigit al lavabo
(la ciutat se m'oferia
com un desig inacabable)
i amb un raspallet de color blau
(el cel d'aquells estius)
he tractat de llevar-me
(amb determinació i amb força)
un tros de carn
(se m'havia introduït
entre les dents).
Això ha ocorregut
(remarco)
després de penjar el telèfon,
de dir-li adeu.

BIBLIOTECA

Cada llibre és un record de la gent que encara viu,
o d'aquella que ja no viu en nosaltres ni hi viurà,
o potser de la que alguna vegada hi visqué.
I així, darrere de la filera de llibres com a nínxols,
tenim encara més llibres: Quin silenci de veritat callada...
Quantes paraules no escrites que a propòsit he perdut...

PÈRE-LACHAISE

Sé que escriuré, els meus darrers versos, en aquesta llengua:
lluny estaria, de mi mateix, si no ho fes així.
Aquest idioma no és un conjunt de paraules que recullo,
ni la veu d'una història exquisida; tampoc un fossar.
Per això serà en aquesta llengua, i no pas en una altra,
que els últims versos, algun dia, posaré sobre paper.

DESAIMOR

*Dimpués de penchar o telefono
(parabras, silabas, sonius)
soi ito ta ra campra de baño
(a zidá m'ufiertaba ras suyas luzes
como siñal d'un deseyo inrematable)
e con o zepillo
he prebau de quitar-me
o troz de carne
que dimpuesas de a zena
me s'eba quedato en un quixal.
Isto ha pasato
dimpués de penchar o telefono,
de dizir-li adiós.*

BIBLIOTECA

*Cada libro ye un remero de a chen que bibe agún,
u de a que no bibe en nusatros ni bibirá,
u talmén de a que bella begada ba bibir.
Por ixo, dezaga de a ringlera de libros como nichos
emos encara más libros: silenizio de a berdá callata,
parabras no pas escritas en as fuellas que trespato*
[d'esprés.]

PÈRE-LACHAISE

*Sé que escribiré, os míos zagüers bersos, en ista fabla,
pos qué luen estarba de yo mesmo si asinas no'n fese.
Ista fabla que no ye un amiro de parabras que replego,
ni sisquiera la boz d'una istoria exquisita. Quizau
por ixo mesmo ye en ista fabla, e no pas en una atra,
en a que bellos sinnos, bellas letras, serán mesos en paper.*